

A SOROK ELHELYEZÉSÉRŐL

KÁHN SÁNDOR

A kezdő műszedőnek nagyon megkönnyíti a körzetek összeállítását az, hogy öntődéink minta-lapokat küldenek a körzetekből; ezek segítségével tetszetős munkákat állíthatnak elő.

Mig így a körzet helyes összeállítását tapasztaljuk, egyszersembeötlő a gyakorlatlanság a szövegbeosztásnál, illetve a sorok alkalmazásánál.

Egynémely sor idétlen kiszaladása, vagy a sorok lépcsőzetes egymásutánja megfosztja a művet tetszetős hatásától.

Az előbbi annak tulajdonítható, hogy szedője, hódolva a szabad iránynak (bár ezt nem róhatjuk hibául) nem gondol arra, hogy éppen ez a sor teszi tönkre fáradságos munkáját, — a kifutó sort alkalmazza — no mert hát ez most így szokás.

Ezt soha se tegyük.

Csak ott hódoljunk a divatnak, a hol az czélszerű, mert férczmunkát végzünk akkor, ha meggyőződésünk

ellen dolgozunk, valamint akkor is, ha tudva, meg nem felelő körzetet vagy sort alkalmazunk.

Ez oly hiba, mely gátol haladásunkban, illetve ízlésünk továbbfejlesztésében; mert ha egyszer a fent leírt módon dolgozunk, megteszszük azt máskor is s így soha tökéleteset, megfelelőt nem alkotunk.

A lépcsőzetes sorokért csak részben hibáztatom a szedőt; tanító-mestere, úgy látszik, sohasem avatta be őt a sorok szabályos elhelyezésének titkaiba.

A szakmájáért igazán lelkesülő fiatal szedő, bár elméletileg sokat tanulhat a szaklapok szorgalmas áttekintése által, de ez nem bizonyítja még, hogy a tanultakat a gyakorlatban is érvényesítheti-e.

Mert nem mindenkinek van megadva, hogy a mit elméletileg elsajátított, azt — minden további magyarázat nélkül — a gyakorlatban is keresztülviheti.

Épp itt gyökeredzik a hiba; ezen vélek könnyíteni, midőn a következő néhány sorban törekszem szaktársaimnak a vezérfonalat megadni.

* * *

A sorok alkalmazásának vannak szabályai s csak kivételes esetekben térjünk el azoktól, t. i.: *ha nincs alkalmas sor.*

Hogy mily betűt alkalmazzunk, azt a jó ízlés diktálja. Sohse csábíttassuk el magunkat talán most érkezett új betűkkel, alkalmazzuk mindig a megfelelőt.

Arra különösen ügyelnünk kell, hogy a betűfokozatok arányosak legyenek egymáshoz, valamint arra is, hogy a beosztás arányos legyen s itt figyelembe kell vennünk a betű húsát (Fleisch), hogy kevesebbet vagy többet oszszunk be. Főként arra kell törekednünk, hogy a fősor a szövegrész első harmadára essék.

Főszabály: *a sor erőltetett ne legyen.*

Mert sérti a szakember szemét nagyon, ha a szedő — mert nem talált alkalmas betűt — egy cicerot is tesz a betűk közé, holott ha — más hiányában — egy tézőt osztana be, ez is elég lenne.

Ezért minden sornak *természetesnek kell lennie* s nem szabad azt erőszakkal kiverni.

Figyeljünk arra is, hogy a szöveg hangzását egy-egy szó helytelen alkalmazása által ne tegyük sértővé. Például:

WOLF JÓZSEF

HANGSZER, HÚR- S HARMONIKA-GYÁRA, GŐZERŐRE

BUDAPEST, FELSŐ-ERDŐSOR 8.

E helyett

WOLF JÓZSEF

HANGSZER-, HÚR- ÉS HARMONIKA-GYÁRA

GŐZERŐRE

BUDAPEST, FELSŐ-ERDŐSOR 8.

Mint látjuk (2. ábra), könnyen elkerülhető az ilyenemű erőszakoskodás, a nélkül, hogy a sorok elhelyezése körül szabálytalanságokat tapasztalnánk. Ezért föltétlenül szükséges a kézirat átolvasása, mielőtt a sorok szedését megkezdénők, hogy tisztában legyünk annak értelmével, mert a szedőnek mindig a szöveg értelméhez kell alkalmazkodnia; a betűk megválasztása, a sorok elhelyezése által az egész

munka mintegy hű tükrét kell hogy jelképezze a szöveg értelmének.

Ez bizonyítja tehát, hogy csak gondolkodás és megfontolás által állíthatunk elő kifogástalan munkát.

Ha a szöveg értelmével tisztában vagyunk, tervvázlatot készítünk — a 3. lénia-ábra módjára — s ekkor még a betűfajok ízléses megválasztásával és a helyes beosztással (a sorok között) kell törődnünk.

A szövegrész tetszetős alakot csak a helyes beosztás által nyer. Általános szabály, hogy a sorok lépcsőzetes egymásutánban ne következzenek. Például:

ELSŐ MAGYAR BETÜÖNTÖDE

RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG

BUDAPEST

vagy megfordítva:

Pesti Magyar

Kereskedelmi Bank

V., Dorottya-utca 6., saját házában

Különösen rossz benyomást tesz a sorok ilyen alkalmazása körzetes szedéseknél. Az egész egy háromszöget képez, a mi czélszerű beosztás által könnyen elkerülhető.

Helytelen továbbá a lénia alkalmazása a *Társaság* szó alatt ilyenképen:

SZEKULA JÓZSEF ÉS TÁRSASÁG

e helyett:

SZEKULA JÓZSEF ÉS TSA

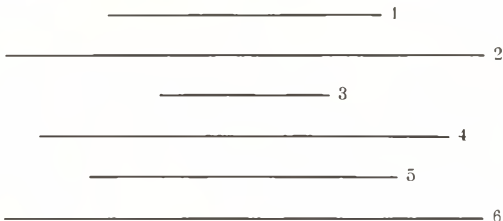
A *Társa* szó alatt levő lénianak csak akkor van helye, ha ez a szó rövidítve van.

Ha a szövegrészt, illetve a sorokat középre zárjuk, szó-elválasztásnak nincs helye.

Ha a szöveget körzettel díszesítjük, a szöveg felső részén (felül rendszerint kevéssel többet osztunk be, míg két oldalán egyenlően), alsó részén, valamint két oldalán megfelelő margót hagyunk.

Ügyszintén a kereten kívül is, melynél azonban a papiroshoz kell alkalmazkodnunk.

A sorok elhelyezése ily alakban történik:

Mint e lénia-ábrák mutatják, a sorok elhelyezése nagyon egyszerű. A kisebb sor után nagyobb következik s így tovább; azonban nem szabad figyelmen kívül hagynunk a melléksorokat (1, 3, 5). E soroknak, ha azokat kiveszszük és egymás fölé helyezzük, épp oly szabályosaknak kell lenniök, mintha fősorokul, illetve telt sorokul állának.

A kivánt terjedelemre pedig úgy kapjuk meg a sorokat, ha keskenyebb, illetve szélesebb betűkből szedjük a szükséges részt; de óvatosan kell megválasztanunk a betűt, mert az erőszakos szorítás vagy széjjelhajtás még a laikus ember szemét is sérti.

Sokszor előjön az az eset, hogy a »lépcsőket« nem kerülhetjük el; ilyenkor egy kis elválasztó dísz (Spitz) gyakran segít a bajon. Ha azonban a szöveg ezt nem tűrné meg, úgy sokkal jobb a »lépcsőket« meghagyni, mintsem erőszakos ritkítást, vagy erőszakos kifutó sort alkalmazni.

A kifutó sornak megvan a saját használati köre és megköveteli, hogy az egész munka ahhoz alkalmazkodjék.

A kezdő műszedő sokkal jobban cselekszik, ha a szabályos sorokat alkalmazza; míg aztán az oly múnél, hol az egész alkotás szabad irányban van tartva, bátran adhat szabad menetet ízlése kifejtésének.

Ajánlom szaktársaimnak, hogy minél többször tegyenek kísérletet a sorok elhelyezésével s a gyakorlat arra a meggyőződésre juttatja majd mindnyájokat, hogy nemcsak a sorok elhelyezését sajátították el, de ezzel karöltve esztétikai érzékük is tökéletesbül.

